

НЕСТАНДАРТНІ УРОКИ БІОЛОГІЇ ТА ВИМОГИ ДО ЇХ ПРОВЕДЕННЯ

У статті розглянуто особливості організації та проведення нетрадиційних уроків біології в основній школі. Обґрунтовано, що нестандартні уроки біології дозволяють урізноманітнити форми та методи роботи вчителя, поряд з цим дозволяють враховувати специфіку навчального предмету та індивідуальні властивості школярів основної школи в умовах сучасного освітнього простору.

Ключові слова: нетрадиційні форми навчання; алгоритм організації та проведення; нетрадиційний урок; біологія; сучасний освітній простір.

The article discusses the peculiarities of organizing and conducting non-traditional biology lessons in primary school. It is substantiated that non-standard biology lessons allow to diversify the forms and methods of teachers work, at the same time, they allow to take into account the specifics of the subject and individual characteristics of primary school students in the conditions of the modern educational space.

Key words: non-traditional form of education; algorithm of organization and conduct; non-traditional lesson; biology; modern educational space.

Постановка проблеми. Класно-урочна система, відігравши у свій час надзвичайно прогресивну роль, поступово почала гальмувати свій розвиток фактично припинила його в сучасному освітньому просторі. В реаліях сьогодення, коли основна мета освіти полягає у всебічному розвитку особистості, урок у сучасному його «закостенілому» стані став перешкодою на шляху реалізації поставленої мети. Вирішенням даної проблеми стало введення у навчально-виховний процес нетрадиційних уроків, головною метою яких є збудження та підвищення пізнавального інтересу школярів [5, с. 2].

Нетрадиційний урок – має невстановлену структуру та незвичайний задум й організаційну структуру. Введення нестандартних уроків в шкільну систему освіти є неоднозначним, тому що одні вчителі бачать в цьому прогрес, а інші, навпаки, вважають такі уроки неприйнятними (уроки, що порушують педагогічні принципи). Саме тому, нестандартні уроки досить повільно впроваджуються у практику вчителів. Основні теоретичні та методичні положення є недостатню обґрунтованими та потребують достеменного вивчення.

Мета дослідження полягає у: визначенні загальних підходів до конструювання різних видів нетрадиційних уроків біології в сучасній школі.

Виклад основного матеріалу. Нестандартні форми організації навчання дозволяють наблизити навчальний процес до реалії життя, захоплюють учнів та формують в них стійкий інтерес до навчання. Поряд з цим нетрадиційні уроки спонукають школярів до пошуку оптимальних шляхів вирішення нестандартних ситуацій, формують уміння творчо використовувати свої знання та створюють картину загального позитивного впливу на школярів.

Нетрадиційні організаційні форми не тільки урізноманітнюють навчальний процес, а й викликають у школярів задоволення від самого процесу своєї діяльності. Особливе місце нетрадиційні уроки посідають у шкільному курсі біології, так як словесна розповідь або усне пояснення не у всіх випадках є результативними. Але варто відмітити, що вибір, підготовка та проведення нестандартних уроків в шкільному курсі біології потребує певної методичної підготовки.

При виборі тієї чи іншої форми нетрадиційного уроку варто враховувати те, щоб ці заняття передбачали тісну взаємодію всіх суб'єктів освітнього процесу, яка спрямована на пошук ефективних способів розв'язання поставленої проблеми [3, с. 341].

Серед основних ознак нетрадиційних уроків варто виділити:

1. Нетрадиційна структура заняття;
2. Оригінальне оформлення місця проведення;
3. Використання різноманітних інтерактивних засобів навчання (мультимедійне обладнання, відеофрагменти та музика);
4. Рациональне поєднання різних способів навчальної взаємодії школярів (групова, індивідуальна чи колективна);
5. Створення атмосфери творчого пошуку;
6. Висока активність кожного школяра та оригінальний підсумок заняття.

При розробці нетрадиційного уроку з біології варто враховувати вікові особливості школярів, специфіку навчального предмету, дидактичні цілі конкретного заняття, а також наявність умов та засобів для його проведення у шкільних умовах.

Нетрадиційні уроки мають ряд переваг та недоліків. Серед основних переваг нетрадиційних уроків з біології: підвищується інтерес до вивчення біологічних об'єктів; підвищується активність в пізнанні та творчості; підвищується самостійність пошуку оптимальних шляхів вирішення проблем; використовуються інформаційно-комунікативні технології навчання.

Поряд з перевагами використання нетрадиційних уроків в шкільному курсі біології, варто виділити його недоліки: затрати більшого часу на підготовку нетрадиційного уроку; організаційні труднощі (особливість навчальної дисципліни); ускладнена система оцінювання навчальних досягнень школярів; проблеми у навчально-методичному та матеріально-технічному забезпеченні шкільного кабінету біології. Не дивлячись на наявність великої кількості недоліків, нестандартні уроки є досить перспективними в шкільному курсі біології, так як сприяють кращому засвоєнню навчального матеріалу [4, с. 160].

У шкільному курсі біології зазвичай використовують наступні типи уроків: (а) урок формування знань; (б) урок вдосконалення знань та вмінь; (в) урок використання знань, вмінь та навичок; (г) урок узагальнення та систематизація знань; (д) урок контролю та корекції знань, вмінь та навичок; (е) комбінованих урок.

Вибір типу уроку обирається вчителем біології в залежності від місця цього заняття в межах теми, його змісту та завдання, власного досвіду. Кожне із перерахованими нами занять можна проводити в різних нетрадиційних формах.

Запропонуємо нетрадиційні форми організації основних типів уроків в шкільному курсі біології [2, с. 35]:

1. Уроки змістовного спрямування (у вигляді конференції, семінарів, дискусій).
2. Уроки на інтегрованій основі (у вигляді міжпредметного уроку у вигляді вікторини, аукціону, КВК та інші форми організації).
3. Уроки контролю та корекції знань (у вигляді консультацій, заліку, екзамену).
4. Урок вдосконалення біологічних знань (у вигляді усного діалогу, диспуту, роздуму, прес-конференції).
5. Уроки театралізовані, які можна використовувати для будь-якого типу стандартного уроку (урок-виставка, урок – концерт).
6. Уроки експедицій та дослідження (лабораторні заняття, наукові дослідження).
7. Уроки-ігри, які можна використовувати для будь-якого типу стандартного уроку (у вигляді прес-конференції, урок-нарада, засідання суду).

Обов'язковою умовою при виборі форми нетрадиційної організації шкільного заняття з біології є те, що він має бути результативним в сучасних умовах навчання.

Нетрадиційний урок має в собі три основні етапи [1, с. 14]:

- Підготовчий етап. На даному етапі висувається проблема, виявляється ступінь готовності до знаходження шляхів її вирішення та досягнення поставленої мети.

- Основний етап. На даному етапі вчитель повідомляє учням новий матеріал, формує в школярів знання за допомогою різних «нестандартних» форм організації.

- Заключний етап. Даний етап відповідає за формування у школярів вмінь та навичок, в якому контроль зазвичай не виділяється, а «розчиняється» у кожному із попередніх.

Ефективність нетрадиційного уроку оцінюють за підсумками навчання, виховання та розвитку школярів, а також за загальною картиною спілкування (емоційний тонус заняття з біології).

Нетрадиційні уроки з біології дозволяють урізноманітнити форми та методи роботи вчителя, а це в свою чергу дозволяє врахувати специфіку навчального предмету та індивідуальні особливості школярів основної школи. Поряд з цим нетрадиційні форми організації навчання допомагають сформувати в учнів творчі здібності та значно підвищують рівень самостійної пізнавальної діяльності, саме тому використання традиційних уроків при вивченні біології є недостатнім.

Узагальнюючі дидактичні рекомендації щодо удосконалення алгоритму організації та проведення нетрадиційного уроку з біології можуть бути сформовані наступним чином [3, с. 342]:

1. Організація навчального процесу нестандартного уроку біології повинна відповідати новим досягненням освітньої парадигми;
2. Під час проведення нетрадиційного уроку біології важливо забезпечувати зворотній зв'язок, який дозволить вчителю співвідносити проєктовані результати навчання з реальними, та за потреби зробити корективи.

3. Повинні панувати атмосфера доброзичливості та взаємодопомоги серед школярів, в поєднанні з розумною вимогливістю та відповідальністю за результати їх діяльності.

Організація освітньої діяльності школярів на нетрадиційному уроці біології визначається переважно принципами групової взаємодії, тобто коли учні мають змогу активно спілкуватися, обмінюватися навчальною інформацією та при цьому формувати особистісні взаємовідносини. Тобто на уроках біології перевага надається груповій або колективній формі, що передбачатиме одночасну роботу в парах, групах чи командах.

Отже, нетрадиційний урок біології повністю або частково не вкладається у межі традиційного підходу до цієї форми організації навчання. Організація та проведення нетрадиційного уроку в шкільному курсі біології повинно відбуватися чітко у відповідності до методичних рекомендацій проведення таких нетрадиційних форм роботи з школярами.

Нестандартні уроки в шкільному курсі біології дозволяють урізноманітнити форми та методи роботи поряд з цим позбавляють шаблонів та організовують навчання школярів на новому більш якісному рівні. Нетрадиційні форми організації підбираються із врахуванням психологічних та вікових особливостей школярів, що в свою чергу сприяє посиленню інтересу до вивчення біології, розвиває творче та логічне мислення учнів. Нестандартні уроки покликані формувати у школярів ключові та предметні компетентності, тим самим покращують якість знань з навчального предмету.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бабченко, Р. П. Інтегрований нетрадиційний урок з біології, основ екології, медико-санітарної підготовки. Сучасний урок. Біологія. 2005. № 28. С. 12-14.
2. Гвозд'їй С. П. Інноваційні технології навчання біології та основ здоров'я: метод. вказівки до семінарських занять та самостійної роботи здобувачів магістерського рівня за спеціальністю 014.05 Середня освіта. Одеса: Одес. нац. ун-т ім. І. І. Мечникова, 2021. 68 с.
3. Гвозд'їєва Л.А. Використання інноваційних технологій при вивченні біології. Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми. 2018. №51. 465 с.
4. Збірник методологічних та дидактичних авторських розробок учасників Всеукраїнського семінару-практикуму для голів обласних методичних об'єднань біологічного напрямку з теми «Сучасні методи навчання у процесі викладання біології» (Великий біологічний колоквіум). / за заг. редакцією доктора педагогічних наук, професора В.В. Вербицького. Серія: Біологічні науки. 2022. 229 с.
5. Шемовнева Л. О. Використання інноваційних методів на уроках біології. Біологія: наук.-метод. журн. 2011. № 3. С. 2-8.

Науковий керівник кандидат біологічних наук, доцент Спринь О.Б.